

Varpas



Pavadinimas	Varpas
Muziejus	Žemaičių vyskupystės muziejus
Fondas	nenurodyta
Tipas	varpas (muzikos instrumentas)
Sritis	muzika
Matmenys	aukštis (be karūnos) – 50 cm (1999 m.) aukštis (su karūna) – 70 cm (1999 m.)
Medžiagos	geležis
Autorius (-iai)	Nežinoma liejykla
Sukūrimo data	1662 m.
Sukūrimo vieta	Lietuva

Didysis muziejaus varpas datuojamas 1662 metais. Jis yra pirmasis mūsų muziejaus eksponatas. Tikėtina, kad šis varpas aidėjo dar senojoje, dabartinėje muziejaus teritorijoje stovėjusioje Varnių katedros varpinėje, kuri 1680 metais sudegė. Matyt, varpas gaisro metu krisdamas ir perskilo horizontaliai pusiau. Tai vienas iš dviejų Lietuvoje šiuo metu žinomų XVII amžiaus varpų, nuliedintų iš geležies. Kitas varpas, ant kurio nurodyta 1665 metų data, šiuo metu saugomas Kaišiadorių katedroje. Abu varpai nulieti to paties nežinomo meistro. Jie turi nuo tų pačių formų lietus akanto lapelius bei įrašų raides. Varnių varpą dar puošia ir antropomorfinis vyriškų bei moteriškų figūrėlių frizas – kito varpo, kuris turėtų tokį antropomorfinį frizą, nėra išvis žinoma. Manoma, kad abu šie varpai buvo nuliedinti Žemaitijoje. Jos ekonominė padėtis po XVII amžiaus viduryje vykusio karo buvo katastrofiška. Apie lokalinę šių varpų kilmę liudija itin paprastos varpų formos bei primityviai nulieti ornamentai, niekur kitur nesutinkamo pavidalo karūnos – varpo pakabinimo elementas. Karūnas sudaro 4 ašos. Varnių varpo karūna itin įdomi ir originali, išsiskiria neįprastomis formomis bei proporcijomis. Iš geležies nuliedinti varpai buvo ypač didelė retenybė iki XIX a. vidurio, kai jie buvo pradėti gaminti pramoniniu būdu. Tokių varpų išliko nedaug. Bene seniausias yra Prancūzijos Savojos departamento Saint-Pierre-de-Belleville [tarti San Pjer de Belvil] XIII amžiaus varpas. Tokie varpai galėjo būti gaminami „iš bėdos“ – neturint reikiamų finansinių išteklių, liedinimui tinkamos medžiagos ir trūkstant vietinių, varpus liedusių meistrų. Anot tyrinėtojų, geležiniai varpai gali būti ir pigios švediškos produkcijos gaminiai. Šis varpas gali būti vienas iš tokių. Pažymėtina, kad geležiniai varpai skamba ne mažiau įspūdingai nei bronziniai.

Virš didžiojo varpo kabo XIX amžiaus varpas, kuris buvo išlietas XIX amžiaus pradžioje Varnių varpų liejykloje. Šiandien Lietuvoje priskaičiuojama apie 40 išlikusių Varniuose išliedintų varpų. Mūsų muziejuje eksponuojamas varpas įsigytas Varniuose iš privataus asmens – anksčiau varpą saugojo Varniuose gyvenęs ir savo išsilavinimu nepralenktas poliglotas Edvardas Urniežius.

Varniuose varpų liejykla veikė apytikriai nuo 1786 iki 1831 metų – iš viso apie 45 metus. Yra pagrindo manyti, kad ją įsteigė Žemaičių vyskupas kunigaikštis Steponas Jonas Giedraitis. Įvairiais laikotarpiais čia yra dirbę liejikai Zacharijas Kaniauskis, Jonas Hartmanas ir Juozapas Racevičius. Varnių varpų liejykla susijusi su 1831 metų sukilimu. Tuometinis Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis buvo davęs leidimą dalį bažnytinių varpų Varniuose perlydyti į patrankas. Kazokų kariuomenė Varniuose valdžią greitai susigrąžino, užėmė varpų liejyklą ir ją sunaikino. Visos liejykloje rastos patrankos bei varpai buvo išgabenti į Daugpilį, o vėliau išdalyti Rusijos cerkvėms.

Varnių parapijos metrikų knygoje buvo rasta varpų liejiko Zacharijo Kaniauskio mirties metrika. Šis tekstas ne mažiau unikalus, nei senasis muziejaus varpas... Bažnytinėje knygoje išlikęs išskirtinis, vaizdingas įrašas lotynų kalba rodo, kad varpų liejykla, liejiko veikla bei pats Zacharijo Kaniauskio asmuo Žemaičių vyskupijai buvo itin svarbūs.